ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 93

Archeologienota Molenhofstraat 31 te Heikruis (Vlaams-Brabant).

Programma van Maatregelen.

JANSSENS DAVID

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2016
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Bart De Smaele, Hadewijch Pieters, Simon Claeys
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

1 Gemotiveerd advies

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kan een advies geformuleerd worden omtrent het al dan niet nemen van bijkomende maatregelen in het kader van archeologisch vooronderzoek te Molenhofstraat 31 in Heikruis. De resultaten uit dit bureauonderzoek worden vergeleken met de geplande ingrepen in de bodem. Hieruit voortvloeiend wordt een advies opgesteld om de aan- of afwezigheid van archeologische sites op het projectgebied, en eventueel de bewaringstoestand, datering, aard en verspreiding van de archeologische restanten nader te bestuderen. Aan de hand van deze resultaten kunnen maatregelen getroffen worden voor de bewaring van potentiële sites.

Tijdens het bureauonderzoek, uitgevoerd door ADEDE bvba, werd vastgesteld dat de reeds bestaande bronnen niet voldoende informatie bevatten om vast te stellen of zich al dan niet een archeologische site binnen de contouren van het onderzoeksgebied bevindt.
De historische kaarten en bronnen tonen aan dat sinds de vroege 19de eeuw, het onderzoeksgebied bebouwd werd door het Ursulinenklooster met kostschool met bijhorende religieuze thematuin. De kaart van Ferraris toont de aanwezigheid van 2 niet nader gedefinieerde gebouwen op het perceel voorafgaand aan de bouw van het klooster. Voor de periode daarvoor zijn geen historische kaarten voorhanden. Het is dus onmogelijk te besluiten of in de periode vanaf de steentijden tot late middeleeuwen hier al dan niet menselijke activiteiten hebben plaatsgevonden. Op de locatie van het onderzoeksgebied en in de onmiddellijke omgeving ervan is nog geen voorgaand archeologisch onderzoek uitgevoerd.
Wat wel duidelijk blijkt na het bureauonderzoek is dat ter hoogte van het onderzoeksgebied reeds enkele antropogene verstoringen terug te vinden zijn, voornamelijk in het noordoosten door de bouw van eerder vermeld klooster en beperkt verspreid over het terrein door de huidige beplanting en bergingen in het zuidoosten. De geplande werken beogen echter een diepere verstoring van de bodem en brengen dus mogelijks een beschadiging van het bodemarchief met zich mee. Het type bodem gecombineerd met de resultaten van het reeds uitgevoerde booronderzoek geeft aan dat binnen de contouren van het onderzoeksgebied horizonten aanwezig zijn met goede eigenschappen voor een gunstige bewaring van mogelijke sporen in de bodem.
Dit alles in overweging genomen blijkt verder vooronderzoek, met ingreep in de bodem, noodzakelijk voor het bepalen van de aard en aanwezigheid van mogelijke sporen of een archeologische site ter hoogte van het onderzoeksgebied. Gezien de fysieke toestand van het terrein die veldonderzoek momenteel onmogelijk maakt, dient het veldonderzoek aangevat te worden na het rooien van de beplanting, voorafgaand aan het nivelleren van het terrein.

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2016K135
Site	Heikruis - Molenhofstraat
Projectsigle ADEDE	HEI-MOL
Ligging	Molenhofstraat 31 1670 Heikruis
Bounding Box	Punt 1 (W): X: 131654,062m Y: 158291,966m Punt 2 (O): X: 131869,095m Y: 158352,997m
Topografische kaart	Zie plannr. 1 (onderaan paragraaf)
Kadaster	Pepingen 6e Afdeling, Sectie A, nr. 127p en Sectie B, nr. 29e
Soort onderzoek	Bureauonderzoek - Archeologienota
Opdrachtgever	Mater Dei VZW Molenhofstraat 31 1670 Heikruis
Aard van de vervolgwerken	Sloop huidig wooncomplex en aanbouw nieuw wooncomplex van WZC Mater Dei met nieuwe verharding, regenwaterputten, septische putten en liftkokers
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	De Smaele B., Pieters H., Janssens D. & Van Den Berghe K., 2016, Archeologienota Molenhofstraat 31 te Heikruis (Prov. Vlaams-Brabant), ADEDE Archeologisch Rapport 93, Gent.

Grootte projectgebied	25 258,788m²
Periode uitvoering	November 2016
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek, archeologienota
Verstoorde zones	Zie plannr. 4 (Verslag van Resultaten)

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 1
Topografische kaart.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:1 500 © NGI

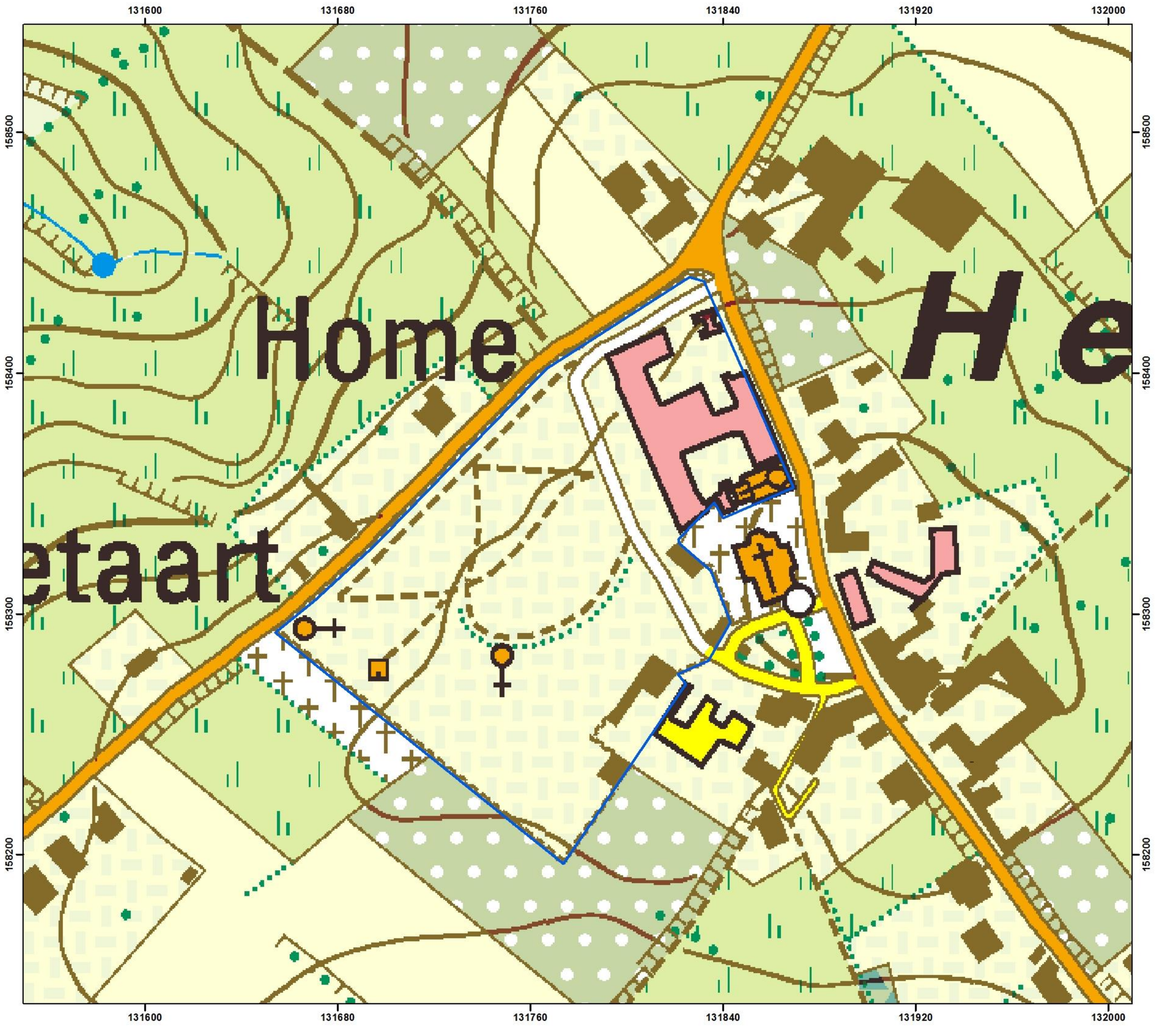
Legende

Projectgebied

N

0 110

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 2
Orthofoto, 2015.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:1 500 © AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 110

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 3
GRB.

2016K135

Digitaal aangemaakt 16/11/2016

1:900 © AGIV

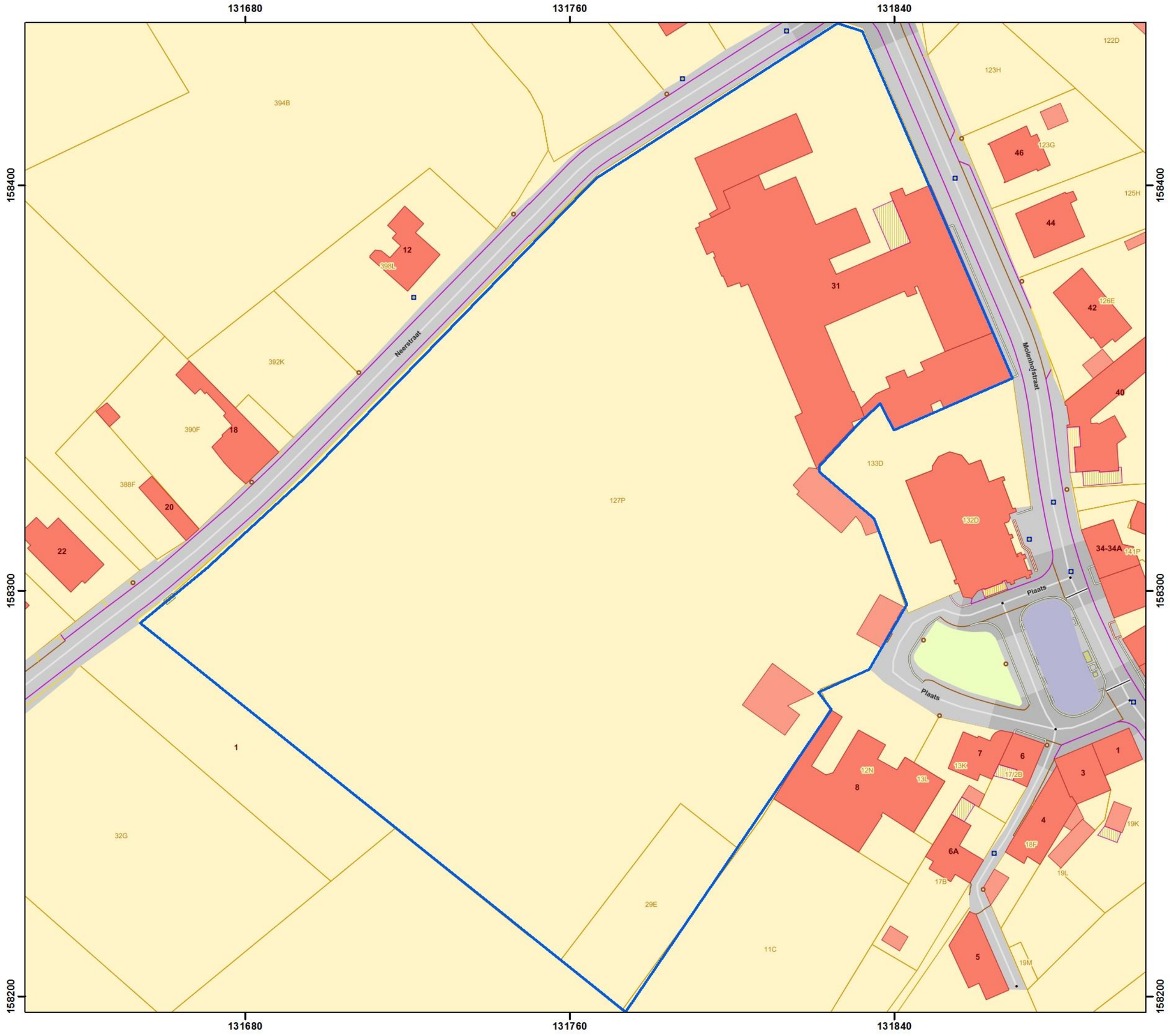
Legende

Projectgebied

N

0 70

Meter

2.2 Aanleiding van het vooronderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning voor de sloop van het huidige wooncomplex en de bouw van een nieuw wooncomplex bestemd voor een woonzorgcentrum op de kadastrale percelen sectie A, 127p en sectie B, 29e van afdeling 6 van Pepingen gelegen aan de Molenhofstraat 31 te Heikruis. De totale oppervlakte van de geplande ingreep in de bodem bedraagt 1000m² of meer en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, is 3000m² of meer.
Er wordt een nieuwbouw wooncomplex opgericht bestaande uit 4 blokken georiënteerd volgens een vierkantpatroon met binnentuin. Hierbij worden ook 4 liften voorzien, 5 septische– en regenwaterputten en een verharding voor een oprit met 52 parkeerplaatsen rondom het nieuwe complex. Voorafgaand aan deze bouwwerken zal een nivellering van het terrein plaatsvinden. Globaal beschouwd, vindt er een ingreep in de bodem plaats met variërende dieptes van 0.57m tot 3.4 meter over een totale oppervlakte van 1.5ha.
Het huidige gebouw alsook de huidige parking, 3 kleinere bergingen, een garage en de 'Lourdes' grot zullen volledig gesloopt worden. De beplanting van de huidige religieuze tuin wordt gerooid. De kapel wordt eveneens gesloopt maar de kelder met toegang vanaf de begraafplaats wordt behouden.

De verstoringsdieptes variëren op het onderzoeksgebied. Het terrein wordt genivelleerd tot op een hoogte van 87.80m TAW met daarbovenop 25cm teelaarde. Het terrein kent een helling van 1.63% over een afstand van 143 meter. Het hoogste punt is 89.10m TAW aan de grens in het oosten en 86.77m TAW in het westen. Het nivelleren van het terrein omvat een afgraving van het overgrote deel van het terrein met een afgraving tot 1.3m diep en een ophoging in het westen van 1.03 meter waar blok B ingepland is. De vier woonblokken zullen onderkelderd worden door middel van kruipkelders. Deze zullen tot 1.6 meter diep in de bodem reiken ten opzichte van het genivelleerde niveau. De aanleg van de regenwaterputten en septische putten verstoren de bodem tot 3.4 meter diep en de liftkokers tot 1.75 meter diep.

Zowel de sloop van de bestaande gebouwen en het rooien van de aanwezige beplanting, het nivelleren van het terrein als de graafwerken voor de aanleg van funderingen, riolering, nutsleidingen, het verwachte werfverkeer zullen het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed in de bodem beschadigen.

2.3 Resultaten bureauonderzoek

In het kader van het opstellen van de archeologienota werd een bureauonderzoek (projectcode: 2016K135) uitgevoerd. Tijdens dit bureauonderzoek werd het onderzoeksgebied geografisch, geo(morfo)logisch, historisch en archeologisch gesitueerd aan de hand van reeds bestaande bronnen.

De analyse van de gebruikte historische bronnen en kaarten toont aan dat het onderzoeksgebied vanaf de eerste helft van de 19e eeuw bebouwing kende in de vorm van een kloostergebouw met religieuze thematuin. Deze bebouwing zal zich uitbreiden langs de oostelijke straatzijde aan de Molenhofstraat doorheen de volgende eeuwen. Aan de hand van de Ferarriskaart kan een eerste inschatting gemaakt worden van het landgebruik van het onderzoeksgebied. Hierop is de aanwezigheid van twee gebouwen aan de zuidoostelijke grens van het perceel waar te nemen. Het is niet duidelijk wat de betekenis van deze gebouwen was, mogelijks behoorden ze toe aan de Onze Lieve Vrouwkerk grenzend aan dit perceel. De afbakening van dit perceel is kleiner dan de huidige vorm en wordt in het zuiden begrensd door een verbindingsweg tussen de huidige Neerstraat en het dorpsplein. De Atlas der Buurtwegen en de Vandermaelen kaart vertellen een zelfde verhaal. Het perceel wordt begrensd door de eerder vernoemde verbindingsweg. Een verschil met de Ferrariskaart is de aanwezigheid van 2 nieuwe gebouwen binnen het plangebied waarbij een concentratie van 3 gebouwen ontstaat in het zuidoosten en 1 dieper op het perceel. Op de Poppkaart is een eerste aanzet te zien van de huidige vorm. De 3 afzonderlijke gebouwen zijn vervangen door een u-vormig gebouw met binnenplein met er naast een kleiner gebouw georiënteerd parallel aan de Molenhofstraat. Aan de hand van luchtfoto's, waarvan de oudste teruggaat tot 1971, valt op dat de huidige vorm van het wooncomplex en de omvang van het perceel toen reeds bestonden. Het kaartmateriaal laat een lage densiteit aan bewoning vermoeden voorafgaand aan de 19e eeuw.

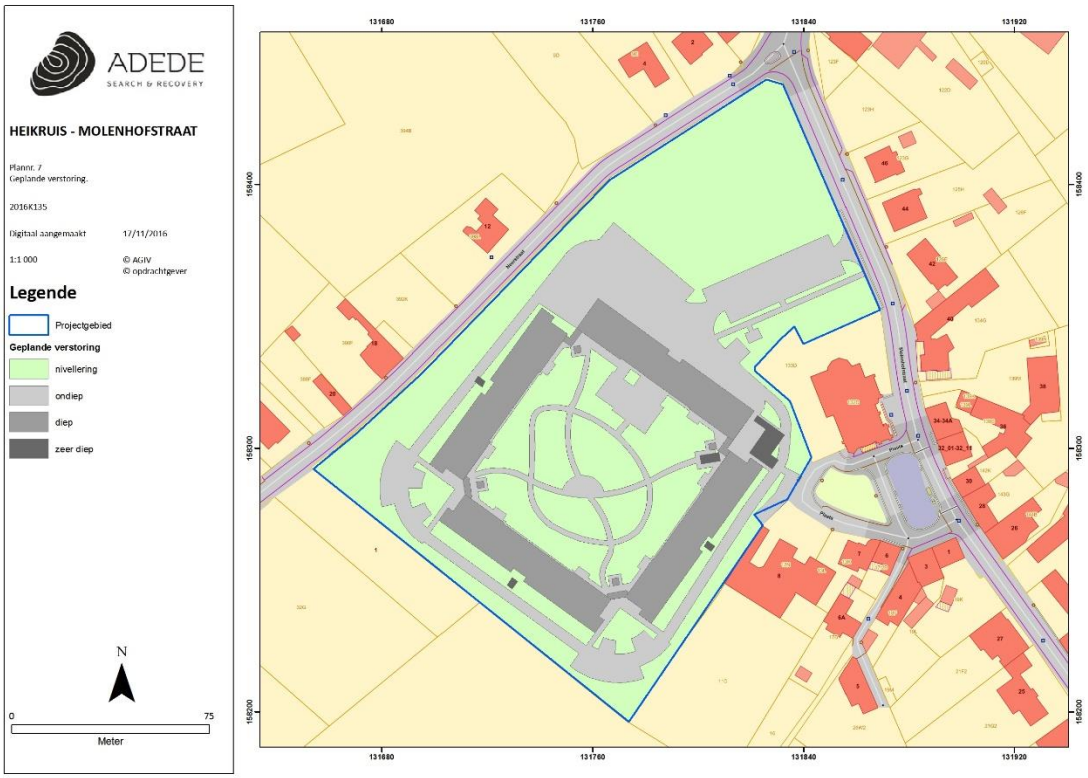
Gezien het historische kaartmateriaal slechts terug gaat tot de vroege 18de eeuw is het noodzakelijk andere bronnen te raadplegen om na te gaan of zich mogelijk een archeologische site binnen de contouren van het onderzoeksgebied kan bevinden. Er zijn in de directe omgeving van het onderzoek nog geen archeologische onderzoeken uitgevoerd, ook dit geeft geen uitsluitsel over de staat van het bodemarchief ter plaatse. Wel wijzen verschillende locaties op de Centraal Archeologische Inventaris er op dat Heikruis zich zeker vanaf de late middeleeuwen al ontwikkelde.

De bodemopbouw binnen de contouren van het onderzoeksgebied is via een recent uitgevoerd booronderzoek reeds in kaart gebracht. Via deze boring is achterhaald dat de quartaire leemafzetting bestaat uit een 8 meter dik pakket boven de Formatie van Kortrijk. Het bodemonderzoek is niet

uitgevoerd met het oog op mogelijk aanwezige archeologische sites op het perceel en bevat dus geen informatie daarover. Het geeft wel duidelijk aan dat de onverstoorde lagen naar bewaringstoestand toe archeologisch en cultuurhistorisch interessante horizonten bevatten. Met andere woorden, mogelijk aanwezige sites of sporen kunnen in deze bodem goed bewaard zijn gebleven en zich tot heden in onverstoorde staat bevinden en dit over de gehele oppervlakte van het onderzoeksgebied.

Figuur 1. Gekende verstoorde zones binnen het onderzoeksgebied

Figuur 2. Geplande verstoringen in ondergrond volgens dieptegraad

2.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Aangezien de resultaten van het bureauonderzoek niet toelaten een goede inschatting te maken van de aan- of afwezigheid van archeologische sites, zijn verdere fases in het archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. In het kader van dit project wordt een onderzoek met ingreep in de bodem onder de vorm van een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem heeft als doel informatie en gegevens te verzamelen die als aanvulling dienen op de reeds bestaande archeologische, geografische, geologische en historische bronnen. Het onderzoek heeft als uiteindelijk doel na te gaan of er mogelijk archeologisch waardevolle sites binnen de contouren van het onderzoeksgebied aanwezig zijn. Aan de hand van de verzamelde informatie van het proefsleuvenonderzoek, gecombineerd met het reeds uitgevoerde bureauonderzoek, kan vervolgens een verder te volgen strategie uitgewerkt worden voor de bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied. Volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden aan de hand van het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem:

- Zijn er binnen de contouren van het onderzoeksgebied sporen terug te vinden met archeologisch en/of cultuurhistorisch relevante waarde?

  Indien er sporen aanwezig zijn:

- Zijn er inhumaties aanwezig ten hoogte van de kapel en de grens met de oude Onze-Lieve-Vrouw kerk? Indien wel, behoren deze toe aan de laatmiddeleeuwse kerk?
- Zijn er restanten waar te nemen van de ommuring van de oude kerk?
- Wat is de aard, kwaliteit en informatiewaarde van deze sporen?
- Wat is de densiteit en hun verspreiding?
- Wat is de relatie van deze sporen tot de ruimere context?
- Wat is de impact van de geplande werken op deze sporen?
- Zijn er sporen/vondsten die extra aandacht verdienen bij eventueel vervolgonderzoek?
- Wat is het potentieel op kennisvermeerdering?
- Welke strategie dient verder gevolgd te worden ter bescherming van het archeologisch patrimonium ter hoogte van het onderzoeksgebied?
- Indien vervolgonderzoek dient aangevangen te worden, wat is het budget, personeelseisen, kwalificaties en tijdsduur van het vervolgonderzoek?
- Welke natuurwetenschappelijke methoden dienen meegenomen te worden bij eventueel vervolgonderzoek?

2.5 Onderzoeksstrategie en -methodes

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek, en het ontbreken van informatie over de periodes voor de 18de eeuw, wordt door ADEDE bvba een proefsleuvenonderzoek geadviseerd om antwoord te kunnen bieden op alle onderzoeksvragen. Gezien de fysieke toestand van het terrein waarbij de huidige beplanting en de huidige bebouwing onderzoek belemmeren, dient het vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgesteld te worden tot deze gesloopt en gerooid zijn. Deze werken kunnen pas uitgevoerd worden nadat de stedenbouwkundige vergunning werd bekomen.

Vóór de aanvang van het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem dient het reeds bestaande gebouw en de verharding van het onderzoeksgebied verwijderd te worden. Dit dient te gebeuren tot op het niveau van het huidige maaiveld. Vervolgens dienen de funderingen van het bestaande gebouw uitgebroken te worden onder begeleiding van een archeoloog. Dit om

beschadiging aan de onderliggende lagen met mogelijke sporen te vermijden. Daarnaast dient men de bestaande bomen af te zagen (zie paragraaf 2.8 randvoorwaarden).
Ten slotte dienen er proefsleuven te worden aangelegd op het terrein met een totale dekking van 10%. Op deze manier, gecombineerd met kijkvensters en/of dwarssleuven, dient minimum 12,5% van het onderzoeksgebied blootgelegd te worden. Door middel van deze proefsleuven kan nagegaan worden of zich op het terrein archeologisch en/of cultuurhistorisch interessante sporen bevinden. De verwachting voor het volledige onderzoeksgebied is dat het hier gaat om een site zonder een complexe verticale stratigrafie en mogelijk oudere (voor de vroege 18de eeuw) sporen in de B- en/of C-horizonten.
De geplande proefsleuven dienen allen volledig aangelegd te worden, eventuele kijkvensters en/of dwarssleuven dienen ter plaatse, na evaluatie van het terrein en de mogelijk aanwezige sporen bepaald te worden.

2.6 Onderzoekstechnieken

Om na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle continue proefsleuven over het geselecteerde deel van het onderzoeksgebied (zie plannummer 23) en een dwarssleuf. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m as tot as. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en bij voorkeur oost-west georiënteerd. Op deze manier wordt het meest volledige beeld verkregen van het potentieel van het onderzoeksgebied, rekening houdende met de helling van het perceel.
Per sleuf en minstens om de 50 meter wordt machinaal een profielput aangelegd, op een dermate manier dat er een geschrankt patroon ontstaat en men in feite om de 25 meter een zicht heeft op de bodemopbouw van het onderzoeksterrein.
Volgens het voorstel van het sleuvenplan worden er 15 parallelle continue sleuven ingeplant op een afstand van 15m van as tot as.
Via deze methode wordt er 10% van het onderzochte oppervlakte opengelegd en onderzocht. Ter plaatse dienen extra volgsleuven en dwarssleuven of kijkvensters aangelegd te worden en dit voor een totale oppervlakte van 2.5% van het totale projectgebied. Een inschatting naar de inplanting van deze volgsleuven, dwarsprofielen of kijkvensters kan aan de hand van een bureaustudie slechts in functie van de verwachtingen gemaakt worden en dient voornamelijk tijdens de uitvoering van de proefsleuven te gebeuren in functie van de grootste kennisvermeerdering. Via het bureauonderzoek

wordt wel een grote verwachting gesteld in de omgeving van de kapel naar inhumaties behorend tot de laatmiddeleeuwse kerk. Daarom wordt het gebied ten noorden van deze kapel met grotere verwachting aangeduid en een voorstel van een zone waarbinnen kijkvensters aangelegd worden op basis van deze verwachting.

Via deze methode wordt, conform artikel 8.6.2 van de Code van Goede praktijk, 12.5% van het onderzoeksgebied gedekt. Op deze manier wordt er maximale info bereikt tegen een minimale kost. De motivering voor deze keuze dient eveneens toegelicht te worden in de rapportering. Indien afgeweken wordt van het voorgestelde sleuvenplan dient dit eveneens toegelicht te worden in de rapportering.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand aan de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het voorgestelde vooronderzoek moet niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gekoppeld aan het vooronderzoek met ingreep in de bodem kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol bereikt is.

De gewenste competenties voor actoren zijn de volgende:

- Veldwerkleider met ervaring in het aanleggen van proefsleuven, met een minimum ervaring van 220 werkdagen op leembodems.
- Assistent – archeoloog met ervaring in het aanleggen van proefsleuven.
- Aardkundige met aantoonbare ervaring in leembodems.

2.7 Afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

2.8 Randvoorwaarden

Om een goede bewaring van het potentieel archeologische bodemarchief te bekomen, worden enkele voorwaarden opgelegd ter bescherming van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed. Zo wordt gemeld dat er op de terreinen behorend tot het projectgebied, in tussentijd tot het proefsleuvenonderzoek, geen ingrepen in het bodemarchief mogen plaatsvinden. Wanneer binnen het projectgebied bomen aanwezig zijn die niet behouden worden in de nieuwe ontwikkeling, moet de bovenkant afgezaagd worden en mag het terrein niet dieper dan huidige maaiveld gefreesd worden voor zover deze bepalingen niet in strijd zijn met het de opgelegde voorwaarden in de vergunning indien hierin bepaald wordt dat het monumentale bomen betreft[1]. Bij de sloop van de gebouwen mag niet dieper in de bodem gereikt worden dan het huidige maaiveld.

[1] *https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/vergunningen/stedenbouwkundige-vergunningsaanvraag/begrippen*

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

HEIKRUIS - MOLENHOFSTRAAT

Plannr. 23
Sleuvenplan

2016K135

Digitaal aangemaakt 15/12/2016

© AGIV
© opdrachtgever

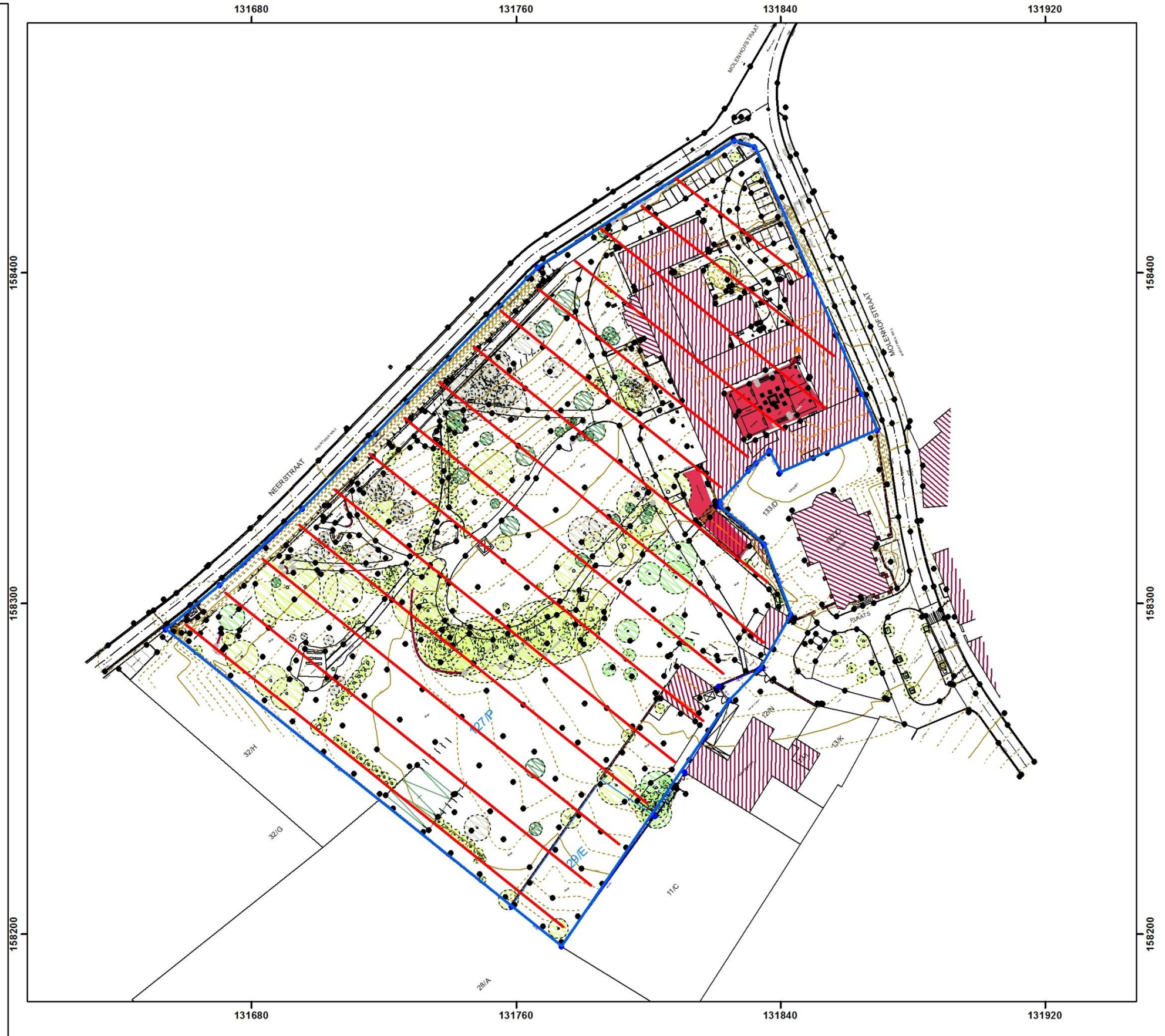
Legende

- Projectgebied
- Voorstel kijkvensters
- Voorstel proefsleuven

N

0 80

Meter

3 Besluit

Uit het bureauonderzoek kon niet besloten worden of er zich al dan niet archeologische resten binnen de contouren van het onderzoeksgebied bevinden. De bodemopbouw van het plangebied en historische bronnen suggereren echter dat hier goede bewaringsomstandigheden zijn voor eventuele sporen. Bijgevolg adviseert ADEDE bvba het uitvoeren van een proefsleuvenonderzoek om na te gaan of er sporen bewaard zijn en zo ja, in welke toestand deze zich bevinden. De resultaten van dit uitgestelde vooronderzoek met ingreep in de bodem worden vervolgens in een nota verwerkt waarin ook de te volgen strategie voor de bescherming van het archeologisch/cultuurhistorisch patrimonium dient bepaald te worden.

4 Plannenlijst

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Onderzoeksgebied op de topografische kaart	1:1500	digitaal	16/10/2016
0002	Onderzoeksgebied op orthofoto	1:1500	digitaal	16/10/2016
0003	Onderzoeksgebied op kadasterkaart	1:1500	digitaal	16/10/2016
0004	Onderzoeksgebied met huidig verstoorde zones	1:1000	digitaal	18/11/2016
0007	Onderzoeksgebied met geplande verstoringen	1:1000	digitaal	18/11/2016
0023	Sleuvenplan	1:2500	digitaal	18/11/2016

5 Lijst van figuren

Figuur 1. Gekende verstoorde zones binnen het onderzoeksgebied..... - 11 -
Figuur 2. Geplande verstoringen in ondergrond volgens dieptegraad ..... - 12 -

6 Bibliografie

https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/vergunningen/stedenbouwkundige-vergunningsaanvraag/begrippen